

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

1959 · 50 · 2009

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

СПАС ТОДОРОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 38299/05 г.)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

5 ноември 2009 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

05/02/2010 г.

Това решение ще стане окончателно при условията, посочени в чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, но може да претърпи редакционни промени.

По делото на Спас Тодоров срещу България,
Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ като камера в състав:
 Пeer Лоренцен (Peer Lorenzen), *председател*,
 Ренате Йегер (Renate Jaeger),
 Карел Юнгвирт (Karel Jungwiert),
 Райт Марусте (Rait Maruste),
 Марк Вилигер (Mark Villiger),
 Миряна Лазарова Трайковска (Mirjana Lazarova Trajkovska),
 Здравка Калайджиева, *съдии*,
и Клаудия Вестердик (Claudia Westerdiek), *секретар на Отделението*,
след проведено закрито заседание на 13 октомври 2009 г.,
ке произнесе със следното съдебно решение, постановено на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 38299/05 г.) срещу Република България, подадена на 13 октомври 2005 г. пред Съда на основание на чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи (“Конвенцията”) от българския гражданин г-н Спас Димитров Тодоров (“жалбоподателят”).

2. Жалбоподателят е представляван от г-жа С. Стефанова и г-н К. Баков – адвокати, практикуващи в град Пловдив. Българското правителство („правителството”) е представлявано от своя агент – г-жа М. Коцева от Министерството на правосъдието.

3. На 12 декември 2005 г. Съдът решава да изпрати уведомление до правителството за оплакването относно продължителността на производството и твърдяната липса на ефикасни правни средства за защита в това отношение. Съдът решава също да се произнесе едновременно по допустимостта и по съществуването на жалбата (чл. 29, ал. 3 от Конвенцията).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

1. Жалбоподателят е роден през 1970 г. и живее в село Белозем.
5. На 12 ноември 1997 г. жалбоподателят, който има предишни присъди за изнасилване и други престъпления, е арестуван, обвинен е

в изнасилване и блудство и е задържан под стража. Обвиненията, по които по-късно е осъден, са групово изнасилване от три лица, които влизат в дома на жена, която живее с двете си непълнолетни дъщери, принуждават я да напусне къщата и изнасилват момичета, които са на възраст тринадесет и шестнадесет години.

6. Предварителното разследване приключва през юли 1998 г. По време на този етап от производството следователят провежда повече от двадесет разпита на свидетели и на обвиняемите, назначава медицински доклади и психиатричен доклад, извършва претърсвания и събира други доказателства.

7. На 31 юли 1998 г. е внесен обвинителен акт в Пловдивския районен съд.

8. През следващите две години и два месеца районният съд призовава страните на десет или дванадесет съдебни заседания, пет или шест от които са отложени. Три отлагания са поради отсъствие на един от съдебните заседатели. Това довежда до закъснение от около шест месеца. Едно от заседанията е отложено заради отсъствието на адвоката на един от обвиняемите, а друго е по причина на неявяване на гражданския ищец. Властите също така срещат трудности да намерят и призоват някои от свидетелите.

9. С решение от 25 септември 2000 г. районният съд признава жалбоподателя за виновен по повдигнатите обвинения и го осъжда на шест години лишаване от свобода. Жалбоподателят и другите обвиняеми обжалват.

10. С решение от 28 март 2001 г. Пловдивският окръжен съд отменя решението на първоинстанционния съд и връща делото с мотива, че на 26 май и 28 септември 1999 г. районният съд се е произнесъл по жалби на обвиняемите лица срещу задържането им в състав, различен от този, който заседава в наказателното дело срещу тях. Това се счита за „съществено нарушение на процесуалните правила“, което автоматично изисква отмяна на решението на районния съд по наказателното дело и нов съдебен процес. За да достигне до този извод, Окръжният съд се позовава на практиката на Върховния касационен съд по въпроса (вж. параграф 30 по-долу).

11. През април 2001 г. прокурорът отстранява два незначителни пропуски в обвинителния акт.

12. Новият съдебен процес започва със съдебно заседание от 16 юли 2001 г., което обаче е отложено, защото не са призовани пострадалите лица.

13. Заседанието, насрочено за 25 януари 2002 г., е отложено, тъй като двама от обвиняемите не се явяват. Единия от тях се е разболял, а другият е напуснал страната.

14. Заседанието, насрочено за 20 февруари 2002 г., е отложено, тъй като един от съдебните заседатели не се явява.

15. Заседанието, насрочено за 9 май 2002 г., не може да се проведе, тъй като адвокатът на жалбоподателя е на друга среща, а жалбоподателят не е имал време да потърси помощ от друг адвокат.

16. Заседанието, насрочено за 19 юни 2002 г., е отложено, тъй като адвокатът на жалбоподателя не се явява, а жалбоподателят не е ангажирал друг защитник. Съдът назначава защитник на жалбоподателя и отлага делото.

17. Съдът провежда съдебни заседания на 16 и 17 септември 2002 г., 21 и 22 ноември 2002 г. и 21 и 24 март 2003 г. Той изслушва свидетели и становищата на страните и допуска други доказателства.

18. По време на производството настъпват забавяния в, които се дължат на факта, че пострадалите лица и свидетели не могат да бъдат намерени на постоянните си адреси.

19. С решение от 24 март 2003 г. жалбоподателят и другите обвиняеми са признати за виновни по повдигнатите обвинения. Жалбоподателят е осъден на шест години и половина лишаване от свобода.

20. Жалбоподателят обжалва пред окръжния съд.

21. Съдебното заседание пред окръжния съд, насрочено за 2 октомври 2003 г., е отложено, тъй като гражданският ищец, пострадалият, не се явява.

22. Заседанието, насрочено за 2 декември 2003 г., не може да се проведе, тъй като жалбоподателят се е разболял.

23. На 13 януари 2004 г. окръжният съд провежда заседание, на което изслушва становищата на страните.

24. С решение от 28 май 2004 г. окръжният съд потвърждава решението на районния съд от 24 март 2003 г.

25. Жалбоподателят подава касационна жалба.

26. Върховният касационен съд разглежда делото на 25 януари 2005 г. С решение от 9 май 2005 г. съдът потвърждава решенията на подолните съдилища.

2. Лишаване от свобода на жалбоподателя

27. Жалбоподателят е арестуван и задържан под стража на 12 ноември 1997 г. На 25 септември 2000 г. той е осъден на лишаване от свобода. Неговата присъда е отменена на 28 март 2001 г. и делото започва отначало. Жалбоподателят остава в следствения арест. В новия съдебен процес на 24 март 2003 г. жалбоподателят е признат за виновен и е осъден на лишаване от свобода.

28. Жалбоподателят остава в ареста до 2 декември 2003 г., когато е поставен под домашен арест. Той остава под домашен арест до края на наказателното производство на 9 май 2005 г.

Б. Приложимо вътрешно право и практика

29. Чл. 257, ал. 1 от Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г., който е в сила към съответния момент, гласи, че съставът на съда по делото трябва да остане непроменен по време на производството. В съответствие с втората алинея на чл. 257, ако някой от съдиите или съдебните заседатели не може да продължи да участва в разглеждането на делото, то трябва да започне отначало.

30. Съгласно чл. 304, ал. 1 от същия Кодекс в съдебната фаза на наказателното производство искането на задържания за освобождаване се разглежда от съдебен състав.

31. В решение от 1998 г. (реш. № 45, 2.02.1998, н.д. № 732/1997, II н.о.), Върховният касационен съд постановява, както следва:

„Промяната на мярката за неотклонение [(задържане под стража, домашен арест, гаранция и др.)] в хода на съдебния процес е процесуално действие и трябва да се извършва от същия състав на съда, който е започнал разглеждането на наказателното дело. Решението за промяна на мярката трябва да бъде взето от съда въз основа на внимателна оценка на поведението на обвиняемия по време на съдебния процес (...)

Тъй като съдебните заседатели [които решават да променят мярката за неотклонение в настоящото дело] не са участвали в разглеждането на наказателното дело [и не са присъствали], когато са изслушани обвиняемият и повечето свидетели, те не могат да формират обективно мнение по отношение на необходимостта да се измени мярката (...) [От това следва, че е налице съществено нарушение на процесуалните правила, изразяващо се в това, че е нарушен чл. 257, ал. 1 от НПК (...)]”

ПРАВОТО

I. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 6, АЛ. 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

2. Жалбоподателят се оплаква, че продължителността на производството е несъвместима с изискването за „разумен срок”, предвидено в чл. 6, ал. 1 от Конвенцията, който гласи, както следва:

„Всяко лице, при решаването на правен спор относно (...) основателността на каквото и да е наказателно обвинение срещу него, има право на (...) гледане на неговото дело в разумен срок от (...) съд (...)”

3. Правителството оспорва този аргумент.

4. Срокът, който трябва да се вземе предвид, започва на 12 ноември 1997 г. и приключва на 9 май 2005 г. Така той продължава седем години и почти шест месеца за предварителното разследване и три съдебни инстанции.

А. Допустимост

35. Съдът отбелязва, че това оплакване не е явно необосновано по смисъла на чл. 35, ал. 3 от Конвенцията. Освен това той отбелязва, че то не е недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

Б. По същество

36. Съдът подчертава, че разумността на продължителността на производството трябва да се преценява в светлината на обстоятелствата по делото и с оглед по-специално на неговата сложност, както и на поведението на жалбоподателя и това на съответните власти (вж. наред с много други *Пелисие и Саси срещу Франция (Pélissier and Sassi v. France)* [ГК], № 25444/94, § 67, ЕСПЧ 1999-II).

37. Съдът често е установявал нарушения на чл. 6, ал. 1 от Конвенцията по дела, повдигащи въпроси, подобни на този в настоящото дело (вж. например *Валентин Иванов срещу България*, № 76942/01, 26 март 2009 г. и *Налбантова срещу България*, № 38106/02, 27 септември 2007 г.).

38. След като разгледа всички представени му материали, Съдът счита, че правителството не е изложило факти или аргументи, които да убедят Съда, че срокът от седем години и шест месеца е разумен с оглед на обстоятелствата по конкретното дело.

39. Съдът отбелязва по-специално, че през март 2001 г. Пловдивският окръжен съд отменя резултатите на продължило повече от две години съдебно производство (вж. параграф 7 – 9 по-горе) и разпорежда започването на нов съдебен процес. Съдът трябва да определи дали последвалото забавяне от повече от две години е по вина на властите.

40. Той отбелязва, че решението на районния съд е отменено на единственото основание, че той се е произнесъл по жалби на обвиняемите лица срещу задържането им в състав, различен от този, в който е заседавал по наказателното дело срещу тях. Според практиката на Върховния касационен съд това се счита за „съществено нарушение на процесуалните правила”, което автоматично изисква отмяна на решението на районния съд по наказателното дело и нов съдебен процес (вж. параграфи 10 и 31 по-горе). Тази практика очевидно се основава на разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс, които изискват един и същи съдебен състав да разглежда основателността на обвиненията и да се произнеса по подадените от обвиняемите искания за освобождаване (вж. параграфи 30 и 31 по-горе).

41. В конкретния случай окръжният съд не забеляза никаква промяна на състава на районния съд в съдебните заседания, в които се разглеждат обвиненията срещу обвиняемия. При такива обстоятелства фактът, че съставът на районния съд се е променил неправомерно, когато се разглеждат жалбите срещу предварителното задържане – въпрос, който няма връзка с допустимостта или основателността на обвиненията, – може евентуално да оправдае отмяна на решенията на районния съд относно досъдебното задържане, но не и решението му по съществото на обвиненията. Според българския Върховен касационен съд причината, която е в основата на правилото, че съдът трябва да разглежда жалбите срещу задържането в същия състав, в който разглежда основателността на наказателното обвинение, е че промените в състава се отразяват отрицателно върху способността на съдиите да оценят необходимостта от задържане или освобождаване на обвиняемия (вж. параграф 31 по-горе). Не се твърди, че способността на съдиите да оценят основателността на наказателните обвинения ще бъде засегната, ако други съдии разглеждат жалбите срещу задържането.

42. Въпреки тези очевидни различия, съответният закон и установената практика, а и окръжният съд прилагат по делото на жалбоподателя формалистичен подход, който приписва автоматични последици на някои видове процесуални пропуски, без оглед на тяхното въздействие върху производството и без разглеждане на по-малко обременителни и отнемащи по-малко време възможности за отстраняване на пропуските.

43. Задължение на ответната държава е да избере и да разработи процедурни средства, които са най-подходящи, за да се осигури упражняването на всички права по Конвенцията, включително правото по чл. 6, ал. 1 на гледане на делото в разумен срок. Задачата на Съда е ограничена до проверка дали забавянето с повече от две години, причинено от факта, че съдебното производство започва от самото начало, е по вина на властите. В светлината на изложените по-горе съображения Съдът намира, че това е така и че това забавяне е било ненужно.

44. Всъщност Съдът вече е отбелязвал в предишни дела срещу България, че прекомерни забавяния в наказателните производства са предизвикани от ненужно връщане на делата на по-долна инстанция на твърде формални основания (вж. *Китов срещу България*, № 37104/97, § 73, 3 април 2003 г., *Василев срещу България*, № 59913/00, § 93, 2 февруари 2006 г., *Калпачка срещу България*, № 49163/99, § 73, 2 ноември 2006 г. и *Каров срещу България*, № 45964/99, §§ 62 и 63, 16 ноември 2006 г.). Настоящото дело е друг пример за този неоправдан подход на българските съдилища.

45. По-нататък Съдът отбелязва, че други забавяния, възлизащи на най-малко десет месеца, също са по вина на властите (вж. параграфи 8 (второ и трето изречение), 12 и 14 по-горе).

46. Предвид горното и като се вземат под внимание всички други релевантни обстоятелства, включително цялостната продължителност на производството, както и факта, че само много кратки забавяния могат да се разглеждат като причинени по вина на жалбоподателя (вж. параграф 15 и 16 по-горе), Съдът счита, че по настоящото дело продължителността на наказателното производство е прекомерна и не отговаря на изискването за „разумен срок”.

47. Ето защо е налице нарушение на чл. 6, ал. 1.

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

48. Съдът подчертава, че чл. 13 от Конвенцията гарантира наличието на национално ниво на правно средство за защита за разглеждане на същността на „защитимо оплакване” по Конвенцията и за предоставяне на подходящо обезщетение (вж. *Кудла срещу Полша (Kudła v. Poland)* [ГК], № 30210/96, § 157, ЕСПЧ 2000-XI). По настоящото дело, като взе предвид заключенията си по отношение на прекомерната продължителност на производството, Съдът счита, че жалбоподателят разполага със защитимо твърдение за нарушение на чл. 6, ал. 1.

49. Правните средства за защита, които на национално ниво са на разположение на ищец за повдигане на жалба относно продължителността на производството са „ефикасни” по смисъла на чл. 13, ако предотвратяват твърдяното нарушение или неговото продължаване, или предоставят адекватно обезщетение за всяко вече настъпило нарушение (вж. *Кудла*, цитирано по-горе, § 158).

50. Съдът отбелязва, че по подобни дела срещу България е установил, че към съответния момент не е налице официално правно средство за защита по българското право, което да попречи на твърдяното нарушение или неговото продължаване, или да осигури адекватно обезщетение за всяко вече настъпило нарушение (вж. *Валентин Иванов срещу България*, цитирано по-горе, §§ 34 – 37, *Османов и Юсеинов срещу България*, № 54178/00 и № 59901/00, §§ 31 – 42, 23 септември 2004 г.; *Сиджимов срещу България*, № 55057/00, §§ 37 – 43, 27 януари 2005 г.; и *Налбантова*, цитирано по-горе, §§ 32 – 36). Съдът не вижда причина да достигне до различно заключение по настоящото дело.

51. Следователно е налице нарушение на чл. 13 във връзка с чл. 6, ал. 1 от Конвенцията поради липсата на ефикасно правно средство за

защита срещу прекомерната продължителност на наказателното производство.

III. ОСТАНАЛИТЕ ОПЛАКВАНИЯ

52. Жалбоподателят се оплаква по чл. 5, ал. 3 и 5 от Конвенцията, че неговото досъдебно задържане и домашен арест са прекомерно продължителни и че той не разполага с изпълнимо право на обезщетение в това отношение.

53. Съдът подчертава, че периодът, който следва да бъде преценен в светлината на чл. 5, ал. 3 от Конвенцията, завършва в деня, в който първоинстанционният съд се е произнесъл по обвиненията, повдигнати срещу жалбоподателя (вж. подробно обяснение на практиката на Съда по въпроса в: *Солмаз срещу Турция*, № 27561/02, §§ 23 – 37, ЕСПЧ 2007 ... (извадки)).

54. По настоящото дело жалбата е подадена пред Съда през октомври 2005 г., повече от шест месеца след 24 март 2003 г. – датата на присъдата на жалбоподателя във второто дело, която отбелязва края на неговото досъдебно лишаване от свобода по чл. 5, ал. 1, б. „с” и ал. 3 от Конвенцията. Поради това оплакването по чл. 5, ал. 3 трябва да бъде отхвърлено поради неспазване на шестмесечния срок по чл. 35, ал. 1 от Конвенцията.

55. Освен това, тъй като не е налице констатация от национален съд или от настоящия Съд, че лишаването от свобода на жалбоподателя е в противоречие с едно или повече от изискванията на чл. 5 от Конвенцията, Съдът констатира, че чл. 5, ал. 5 не е приложим. Следователно тази част от жалбата е несъвместима *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията и трябва да бъде отхвърлена в съответствие с чл. 35, ал. 3 и 4.

56. Ето защо оплакванията на жалбоподателя по чл. 5, ал. 3 и 5 от Конвенцията трябва да бъдат обявени за недопустими.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛЕН 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

5. Чл. 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.”

А. Вреди

58. Жалбоподателят претендира 12 000 евро (EUR) по отношение на неимуществени вреди, които твърди, че са настъпили в резултат от нарушенията на правата му съгласно чл. 6 и чл. 13 от Конвенцията.

59. Правителството не изразява становище по въпроса.

60. Съдът счита, че жалбоподателят сигурно е претърпял неимуществени вреди. Произнасяйки се по справедливост, той му присъжда 1 200 евро.

Б. Разноски

61. Жалбоподателят претендира също и 3 010 евро за адвокатски хонорар за 43 часа правна работа по делото пред Съда при часова ставка от 70 евро. Той също така претендира 60 евро по отношение на пощенски и канцеларски разходи. В подкрепа на тези искиве жалбоподателят представя отчет-график и споразумение за адвокатски хонорар между него и неговите адвокати. Жалбоподателят иска присъдените суми за разноски да бъдат платени директно по банковата сметка на процесуалните му представители.

62. Правителството не изразява становище по въпроса.

63. Според практиката на Съда жалбоподател има право на възстановяване на разноски само доколкото е доказано, че те са били действително и по необходимост направени и са в разумен размер. В конкретния случай, като взе предвид информацията, с която разполага, и горепосочените критерии, и като отчита по-специално факта, че част от оплакванията са отхвърлени, както и относително ниското ниво на сложност на делото, Съдът счита за разумно да присъди сумата от 500 евро за разноски по всички искиве.

В. Лихва за забава

6. Съдът счита за подходящо лихвата за забава да бъде изчислена на основата на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка, с добавени три процентни пункта.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ
ЕДИНОДУШНО:

1. *Обявява* за допустима жалбата относно прекомерната продължителност на производството и липсата на ефикасни правни средства за защита в това отношение, и недопустима в останалата ѝ част;
2. *Постановява*, че е налице нарушение на чл. 6, ал. 1 от Конвенцията;
3. *Постановява*, че е налице нарушение на чл. 13 от Конвенцията;
4. *Постановява*
 - (а) ответната държава да заплати на жалбоподателя в срок от три месеца от датата, на която съдебното решение влезе в сила в съответствие с чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, EUR 1 200 (хиляда и двеста евро) за неимуществени вреди, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими върху тази сума, и EUR 500 (петстотин евро) за разноски, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими от жалбоподателя върху тази сума, в левова равностойност към датата на плащането;
 - (б) присъдената сума по отношение на разноски, а именно EUR 500 (петстотин евро), да бъде платена директно по банковата сметка на процесуалните представители на жалбоподателя;
 - (в) след изтичане на горецитирания тримесечен срок до извършване на плащането ще бъде дължима обикновена лихва върху горната сума в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка за периода на забава, с добавени три процентни пункта;
5. *Отхвърля* останалата част от иска на жалбоподателя за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмен вид на 5 ноември 2009 г. в съответствие с чл. 77, ал. 2 и 3 от Правилника на Съда.

Клаудия Вестердик
Секретар на Отделението

Пеер Лоренцен
Председател